

ALTERNATIVNE INSTITUCIJE I INSTITUCIONALNI MONIZAM KAO KOČIONI FAKTORI EKONOMSKOG RAZVOJA

Milica Delibašić, doktorant, e- mail: 23mildel@gmail.com
Ekonomski fakultet Internacionalnog univerziteta Travnik u Travniku,
Bosna i Hercegovina
Nikša Grgurević, doktorant, e- mail: niksagrgurevic@t-com.me
Univerzitet Crne Gore, Fakultet za pomorstvo Kotor

Sažetak: U ovom radu se analiziraju i identifikuju bitne institucionalne karakteristike i faktori ekonomske krize u regionu Jugoistočne Evrope (JIE). Istražuju se ključne teorijske i praktične barijere, koje su kontinuirano onemogućavale realne institucionalne promjene u pomenutom regionu. Polazi se od hipoteze da postoje dva fenomena koji su kočili ekonomski razvoj u posmatranim državama, i to: primjena institucionalnog monizma neoliberalističkog tipa i dominacija alternativnih institucija. Pokušava se dokazati hipoteza da su ignorisanje institucionalnog pluralizma i dominacija alternativnih institucija u regionu JIE doveli do disfunkcionalnosti institucionalnih promjena, koja je negativno uticala na sve pokazatelje ekonomskog razvoja u posmatranim državama. Pored toga, napravljen je pokušaj diferenciranja faktora, od kojih se po svom destruktivnom uticaju izdvajaju alternativne institucije i kvazi-neoliberalni recepti ekonomske politike, za koju mnogi autori smatraju da je poslužila povlašćenim „elitama“ kao teorijski paravan za ostvarenje i očuvanje netržišno stečenog bogatstva i moći. Ukazuje se na pogubne i anti-razvojne posljedice djelovanja monističke anti-institucionalne ekonomske politike neoliberalnog tipa. U zaključku se konstatuju posljedice destruktivnog uticaja monističkih faktora anti-institucionalnog karaktera, koji nose kvazi-neoliberalni predznak.

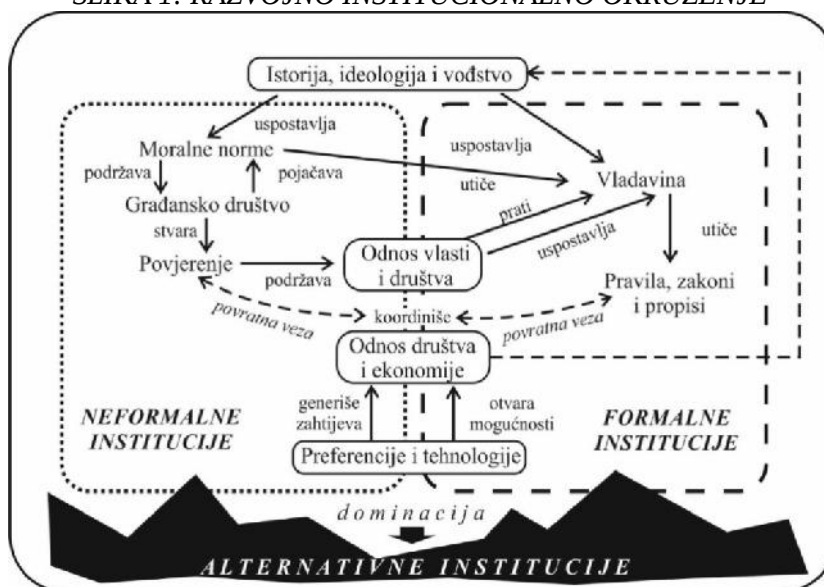
Ključne riječi: institucionalni monizam, institucionalni pluralizam, alternativne institucije, kvazi-neoliberalizam, Jugoistočna Evropa

ALTERNATIVE INSTITUTIONS AND INSTITUTIONAL MONISM AS A HINDERING FACTORS FOR ECONOMIC DEVELOPMENT

Abstract: This paper analyzes and identifies relevant institutional characteristics and factors of economic crisis in the South East Europe (SEE). It examines the key theoretical and practical barriers, which were continuously hindering the real institutional changes in this region. Its hypothesis is that there are two phenomena which interfere with economic development in the surveyed countries, namely: the application of institutional monism of neoliberal type and dominance of alternative institutions. Trying to prove the hypothesis that ignorance of the institutional pluralism and domination of alternative institutions in the SEE region led to the dysfunctionality of institutional changes that have affected to all indicators of economic development in the monitored countries. In addition, there has been an attempt of differentiation factors, one of which is for its destructive impact allocate alternative institutions and quasi-neo-liberal recipes of economic policy, which many authors believe that it was used for the privileged "elite" as a theoretical cover for the achievement and preservation of non-market acquired wealth and power. It points to the disastrous and anti-developmental consequences of monistic anti- institutional economic policies of neo-liberal type. In conclusion, it ascertains the consequences of destructive impact of monistic factors of anti-institutional character, which holds a quasi-neoliberal sign.

Keywords: Institutional monism, institutional pluralism, alternative institutions, quasi-neoliberalism, South East Europe

SLIKA 1: RAZVOJNO INSTITUCIONALNO OKRUŽENJE

Nije sporno da je u državama JIE došlo do određenih (ponegdje i značajnih) sistemskih promjena i institucionalne transformacije. Međutim, problem je što su u praksi formirale, djelovale i ukorijenile alternativne institucije (u sjenci), koje su dominirale nad formalnim i neformalnim institucijama. Preko alternativnih institucija je ostvaren veliki uticaj interesnih grupa, koje su bile rentno orijentisane, kvazi-tržišne i povlašćene u pristupu resursima. One su formirale rekombinovani institucionalni poredak, koji se reprodukovao na in institucionalnim paradoksima.

2. ANALIZA OSTVARENIH REZULTATA

68

stopu ekonomskog rasta od 1,41 indeksna poena. Države JIE su u posmatranom periodu ostale praktično na istom nivou, sa zanemarljivom prosječnom godišnjom stopom ekonomskog rasta od 0,3%.

TABELA 1: RAST REALNOG BDP U PERIODU 1989-2009. ZA SELEKTOVANE DRŽAVE TRANZICIJE

<i>Država</i>	<i>Indeks 2009 (1989=100)</i>	<i>Prosječna godišnja stopa rasta</i>
<i>Centr. Evropa i drž. Baltika</i>	<i>150</i>	<i>2,0</i>
Bosna i Hercegovina	81	-0,1
Makedonija	100	0
Crna Gora	88	-1,1
Srbija	69	-2,9
<i>države JIE</i>	<i>107</i>	<i>0,3</i>
Rusija	99	0
<i>Istočna Evropa i Kavkaz</i>	<i>91</i>	<i>-0,5</i>
<i>Sve države tranzicije</i>	<i>131</i>	<i>1,4</i>

Izvor: prilagođeno prema: Domazet 2010, p. 15.

Navedeni podaci potvrđuju mišljenje J. Kornaia [4] da je razmatrani početni “transformacioni pad” u postsocijalističkim državama imao sistemski karakter, po čemu se bitno razlikovao od brojnih prethodnih cikličnih kriza, koje su se periodično i asihrono pojavljivale čak i u razvijenim državama tržišne ekonomije. Oni također potvrđuju i zaključak S. Zecchinia [7] da su samo rijetke postsocijalističke privrede uspjele da dostignu nivo iz 1989. Kao dokaz možemo navesti selektovane podatke (tabela 2) za države JIE, koje su sakupljeni iz raznih izvora (zbog čega uporedivost podataka ima samo uslovan i približan karakter)

TABELA 2: SELEKTOVANI EKONOMSKI POKAZATELJI ZA DRŽAVE JIE U 2013.

<i>Države</i>	<i>Alb</i>	<i>BiH</i>	<i>Kos</i>	<i>Mak</i>	<i>CG</i>	<i>Srb</i>
Indikator						
realni BDP	0,7%	1,2%	2,5%	3,1%	3,4%	2,5%
BDP u poređenju sa prosjekom EU	31%	29%	36%	36%	43%	36%
nezaposlenost	15%	28%	31%	31%	20%	23,5
tekući račun platnog bilansa	-9,1	-5,6	-6,8	-1,8	-15,0	-5,0
inflacija	1,9	-0,1	1,9	3,3	3,6	7,7
prosj. plata	380	450	-	380	480	330
učešće javnog duga s garancijama u BDP	70%	49%	10%	41%	62%	62%
FDI per capita	232	77	284	869	199	341
Rang GCI	95	87	-	73	67	101

Izvor: statistički podaci IMF and World Bank, kao i statističkih biroa država JIE

Nezavisno od svih nepovoljnih društvenih i ratnih događaja, kao i negativnih uticaja globalne ekonomske i finansijske krize, navedeni rezultati su zaista poražavajući. Ostvarene su niske stope rasta BDP, koje su kod raznih država JIE na nivou od 29-43% u odnosu na prosjek EU. Nezaposlenost je veoma visoka i kreće se u rasponu od 15% do 31%, a prosječna plata je bila u rasponu od 330€ do 480€. Izuzev Kosova, u Makedoniji i Bosni i Hercegovini javni dug premašuje 40% od BDP, dok u svim drugim državama on premašuje 60%, s tendencijom

daljeg ubrzanog rasta. To je veoma zabrinjavajuće, posebno s aspekta malih mogućnosti njegovog servisiranja u budućnosti, odnosno novog zaduživanja koje će biti u navedenoj funkciji. Zbog neizgrađene institucionalne sredine, krize i raznih drugih ekonomskih problema, strani investitori nijesu mnogo zainteresovani za region JIE, što se odrazilo naveličinu stranih direktnih investicija (FDI), ali i slab rang navedenih država mjeren indeksom GCI. U periodu 2009-2013. realni rast BDP iznosio je 13,9% u Albaniji, 6,9% u Makedoniji, 0,7% u Crnoj Gori, -0,5% u Srbiji, -1,2% u Bosni i Hercegovini. U istom periodu javni dug je značajno porastao u svim državama JIE. Tako npr. u Srbiji i Crnoj Gori se čak više nego udvostručio (u Srbiji je porastao sa 29,2% na 61,4% GDP, a u Crnoj Gori sa 28,7% na 59,6%) –[13].

Poslije pojave ekonomske krize u Evropi 2008. sve države JIE su došle u probleme s javnim finansijama, došlo je do pada ili stagnacije GDP, iz kojeg je bilo potrebno finansirati povećane državne rashode. Tako su one došle u makaze nižeg dohotka i viših državnih rashoda. Da bi nadoknadile sredstva koja im nedostaju u budžetima, države su se zaduživale. Tako je javni dug počeo da raste mnogo brže od GDP, što poslije nekog vremena ograničava ili onemogućuje dalje zaduživanje i otvara dužnički problem. U regionu JIE u posmatranom periodu je došlo do klasične i drastične supstitucije formalnih i neformalnih institucija od strane alternativnih institucija. zašto se to dogodilo? Veliki broj autora (kojima se pridružujemo) smatra da su interesni motivi presudno uticali na supstituciju institucionalnog pluralizma od strane kvazi-institucionalnog monizma navodnog neoliberalnog tipa, kao i masovnog individualizma od strane privilegovanih rijetkih pojedinaca, koji su se obogatili na neki od netržišnih načina. Netržišno privatizovane vrijednosti, koje su uglavnom “prigrabljene” forsiranom privatizacijom nijesu stavljene u funkciju poduzetništva, zaposlenosti i privrednog razvoja, nego se čuvaju u raznim pasivnim oblicima imovine. Zbog pogrešne ekonomske politike i raznih zloupotreba strana direktna ulaganja (FDI) su se u većini slučajeva pokazali kao dezinvesticije, i to u uslovima nejednak u pristupa resursima (privilegovanih izbora). Sve se to dogodilo pod okriljem mnogo kritikovane, ali suštinski zloupotrijebljene institucije državnog regulisanja (uz konstantne, istrajne i orkestrirane neoliberalne priče o „minimalnoj državi“) i bez ikakvog osnova apsolutizovane institucije tržišnog regulisanja, koja je suštinski bila veoma skućena, deformisana i monopolisana. Navedeni tranzicijski paradoks je faktički omogućio masovnu prevaru naroda u posmatranom regionu (kao i na mnogo širem prostoru), koja je bila funkcionalno podređena interesnim motivima alibi-reformatora. U literaturi se mogu naći mnoga mišljenja kojima se može potkrijepiti navedena konstatacija.

Interesantno je da razni pokazatelja tranzicijskih reformi, koje preko posebnih kriterijuma izračunavaju različite međunarodne institucije, imaju različite vrijednosti. Na taj način, na bazi opsežnih istraživanja, stručnjaci EBRD [6] su konstruisali grafiku (slika 1), koji indikativno pokazuje da je stagnacija u svim tranzicijskim državama nastupila 2000. godine (dakle, pola decenije poslije tzv. „*transformacionog pada*“). Pri tome je primjetno da je tranzicija država JIE imala usporeniji rast u početnom periodu 1991-1995. Dostignuti nivo BDP per capita (mjeren paritetom kupovne moći) je u svim državama JIE ispod prosjeka EU, a u 2012. je iznosio 41% prosjeka EU. Zbog toga se države JIE svrstavaju u slabo razvijene države. Pri tome je Crna Gora bila na nivou od 42% procjeka EU, a ostale države respektivno: Makedonija i Srbija 35%, Bosna i Hercegovina i Albanija 30% [12].

TABELA 3: PROSJEČNA GODIŠNJA STOPA RASTA BDP (U %) 1996-2015.

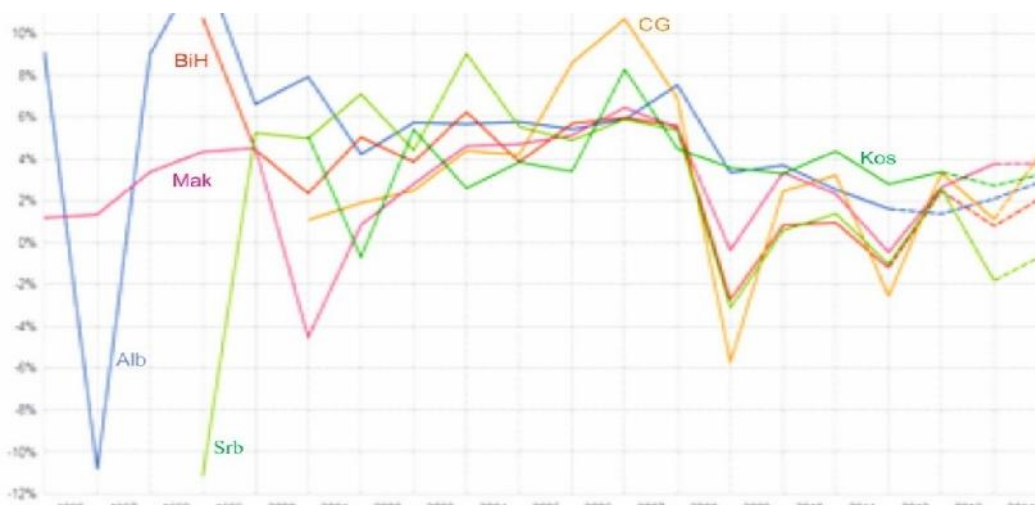
Država	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Alb.	9,1	-7,0	8,0	7,3	7,8	7,3	2,9	5,7	5,9	5,5
B i H	86,0	37,0	10,0	10,0	5,5	4,3	5,3	4,0	5,8	5,0
Jug.	5,9	6,3	1,9	-15,7	5,0	5,5	4,3	2,4	8,8	4,7
Mak.	1,2	1,4	3,4	4,3	4,5	-4,5	0,9	2,8	4,1	4,1

Država	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Alb.	5,0	6,0	6,5	2,2	3,0	4,0	1,6	1,4	
B i H	6,2	6,8	5,4	- 3,4	0,5	2,0	- 0,5	1,5	2,0
CG	8,6	10,3	6,9	- 5,3	- 0,5	2,5	-2,5	3,3	
Srb.	5,2	6,9	5,5	- 3,0	2,0	3,0	- 1,6	1,5	2,0
Mak.	4,0	5,9	4,8	- 0,7	2,0	2,8	0,8	1,7	2,2

Izvor: [7,p. 17]; [12].

Tabela 3 pokazuje početni neujednačen tempo stopa rasta BDP, koji se u većini država JIE stabilizovao do globalne ekonomske krize 2008. na nivou raspona od oko 5-7%, uz izuzetke nešto veće stope rasta u Crnoj Gori (posebno 2006. i 2007, koji se pripisuje naglo povećanim stranim direktnim investicijama). Globalna ekonomska kriza se višestruko negativno odrazila na godišnje stope rasta BDP u svim državama JIE, koje su uglavnom bile negativne ili u rasponu od 1,4 do 3,3%. To su za 3-4 indeksna poena bile manje ostvarene stope rasta BDP u odnosu na period koji je prethodio globalnoj ekonomskoj krizi. To je dodatni pokazatelj slabosti institucionalnih sistema u državama JIE. Na slici br. 2 prikazan je komparativni regled podataka o kretanju BDP u državama JIE u periodu 1996-2014. Poslije velikih turbulencija koje su zabilježene do 1999. primijetno je da je do globalne ekonomske krize rast BDP stabilizovan u rasponu od 0-5%, uz izuzetak Crne Gore u 2006/2007. Poslije globalne ekonomske krize nastupio je period velike stagnacije BDP, koji se kretao u rasponu od -2 do 2%.

SLIKA 2: KRETANJE BDP U DRŽAVAMA JIE 1996-2014.

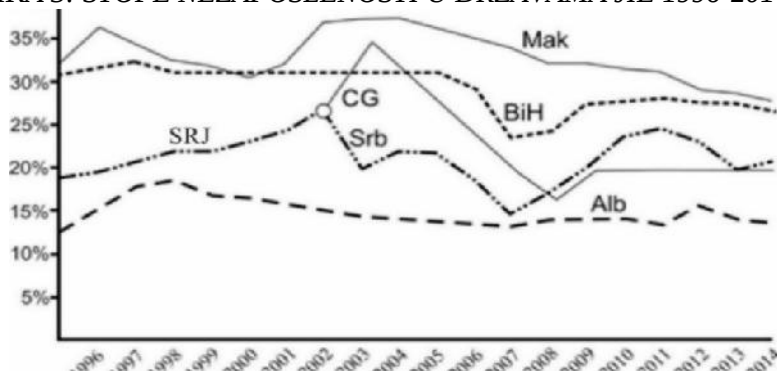

Izvor: [11];[12]

Jedan od najnepovoljnijih ekonomskih pokazatelja je velika stopa nezaposlenosti, koja karakteriše sve države JIE u periodu 1996-2014. (slika 3). Tako npr. poslije raspada SR

Jugoslavije, u periodu 2002-2007. nezaposlenost je u Srbiji smanjena od 25% na 17%, a u Crnoj Gori je poslije početnog porasta na 33,2% nezaposlenost stalno smanjivana do stope ispod 20%, koja se zadržala sve do 2014.

SLIKA 3: STOPE NEZAPOSLENOSTI U DRŽAVAMA JIE 1996-2014.

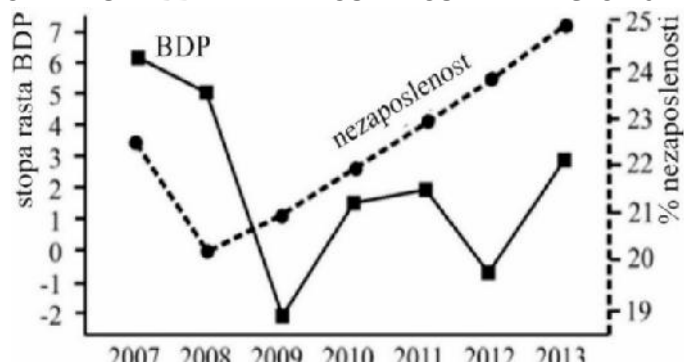

Izvori: [11] ;[12]

Pored nezaposlenosti, i javni dug je u većini država JIE bio konstantno visok, s tendencijom zabrinjavajućeg rasta poslije izbijanja globalne ekonomske krize. U nekim državama se čak više nego udvostručio: u Srbiji je porastao sa 29,2% na 59,6% BDP, a u Crnoj Gori sa 28,7% na 59,6% [8];[9];[10]. Poslije pojave ekonomske krize u Evropi 2008. sve države SEE su imale probleme s javnim finansijama, jer je došlo do pada ili stagnacije BDP, iz kojeg je bilo potrebno finansirati povećane državne rashode. Stvorile se se makaze nižeg BDP i viših državnih rashoda. Da bi nadoknadile sredstva koja im nedostaju u budžetima, države su se zaduživale. Tako je poslije 2008. javni dug počeo da raste mnogo brže od BDP, što je poslije nekog vremena otvorilo dužnički problem. Krajem 2014. javni dug Crne Gore iznosio je 59,60% BDP, Srbije 63% a Albanije 60%.

U periodu 1989-2009. u regionu JIE ostvarena je godišnja stopa rasta GDP od svega 0,5%, pri čemu su neke države ostvarile negativne stope rasta: Srbija -2,9%, Crna Gora -1,1 i Bosna i Hercegovina -0,1% (Domazet 2010, p. 15) U periodu 2009-2013. realni rast BDP iznosio je 13,9% u Albaniji, 6,9% u Makedniji, 0,7% u Crnoj Gori, -0,5% u Srbiji, -1,2% u Bosni i Hercegovini [1,p. 69].

SLIKA 4: STOPE RASTA BDP I NEZAPOSLENOSTI ZA REGION JIE 2007-2013.

Izvor:[11] (ponderisanipodaci)

Slika 4 pokazuje veliki pad BDP u regionu JIE na početku globalne ekonomske krize, koja se izuzetno nepovoljno odrazila na region JIE njegov ekonomski i društveni razvoj. Pad ekonomskih aktivnosti direktno je uticao na rastući porast nezaposlenosti, koja je dostigla

velike razmjere i prosječno za JIE iznosi 24,5%, što je dva puta više nego u EU. Nezaposlenost je iznadnavedenog prosjekana Kosovu (43,5%) , u Makedoniji (31%) i u Bosni i Hercegovini (27,5%) - [11].

3. UZROCI LOŠIH REZULTATA TRANZICIJE

Sve analize ekonomskih rezultata tranzicije u državama JIE, forsirane liberalizacije i “grabeške” privatizacije jasno pokazuju da je došlo do “*transformacionog pada*” (izraz J. Kornaia) u periodu 1991-1995. a onda do kriminalizacije i urušavanja privrede u periodu tzv. “*produžene tranzicije*” u periodu 1995-2015. To je dovelo do produbljivanja i reprodukovanja ekonomske i opšte društvene krize. Smatra se [3] da su uzroci bili društveni, politički i ekonomski (suštinski: usko interesni), uz primjenu metodologije reprodukcije institucionalne disfunkcionalnosti (paternalizam, nepotizam, pasivnost, tradicija narušavanja legalnih normi, mogućnosti nekažnjenih manipulacija, zloupotreba i kompenzacija, log rolling, lobiranje, rentno orijentisano ponašanje i dr.).

Mnoga istraživanja su pokazala da su na formiranje anti-institucionalnih faktora društvene i ekonomske stvarnosti u regionu JIE presudno i multiplikativno uticale tri grupe faktora, i to: a) negativni unutrašnji regionalni događaji (ratni sukobi, prekid privredne saradnje i njen spori oporavak, pad svih ekonomskih pokazatelja i dr.), b) spoljni uticaji (globalna kriza, nametanje tuđih obrazaca i uslovljavanje ulaska u razne šire regionalne integracije) i c) širenje i jačanje alternativnih institucija (u praksi), kvazi-neoliberalne retorike (u teoriji, kao ideološka podloga) i primjene njenih recepata u zvaničnoj ekonomskoj politici. Pa ipak, čini se da srž kočionog mehanizma tranzicije u državama JIE čine *alternativne institucije*, jer su upravo one onemogućile željeni ekonomski i društveni razvoj. Taj mehanizam je faktički ispoljavao svoje djelovanje preko *vantržišne distribucije privilegija* (u pristupu resursima, njihovom prisvajanju grabeškog karaktera, širenju moći i monopola, blokadi masovnih sloboda koje su samo propagirane, kršenju izbornih obećanja itd.). On je doveo do oportunističkog ponašanja i brojnih konflikata u načinima organizacije društvene, političke i ekonomske stvarnosti, kao i njihovih odnosa.

Bez korišćenja i navođenja dostupnih podataka o institucionalnoj dinamici, samo ćemo anvesti poznatu činjenicu da su svi institucionalni indikatori, institucionalne inovacije, institucionalna konkurencija i institucionalne promjene u periodu tranzicije u državama JIE bili na nezadovoljavajućem nivou. Oni su previše zaostajali za odgovarajućim pokazateljima u razvijenim državama, ali i uspješnim tranzicijskim državama. Zbog toga privreda regiona JIE ima u dugom roku izrazito krizni karakter. Nije sporno da je osnovni uzrok za neuspjeh svih dosadašnjih tranzicijskih “reformi” generisan u deficitu realnih institucionalnih promjena, tj. u (vjerovatno) svjesnom, programiranom i interesnom orijentisanom ignorisanju institucionalnih faktora razvoja i institucionalnog pluralizma kao civilizacijskog imperativa i razvojnog prioriteta. Kako se i zašto to dogodilo?

Koliko god je odgovor kompleksan, sve dosadašnje analize su pokazale da je zvanična neoliberalna ekonomska politika omogućila u praksi sopstvenu zloupotrebu i fijasko državnog regulisanja, koje podrazumijeva i odgovarajuću kontrolu. Postoji mnogo oblasti u kojima je zakazalo državno regulisanje (koje neki pogrešno i nekritički nazivaju centralizacijom) u regionu JIE, a posebno u dijelu slabog i sporog sprovođenja institucionalnih promjena: privatizacija, korporativno upravljanje, zakon o bankrotstvu, smanjenje administrativnih

barijera biznisu, poreska reforma, legalizacija biznisa, sudske reforme, debirokratizacija, reforme administrativnih kapaciteta, reforme ekoloških standarda itd.

Za našu temu su značajna četiri argumenta, koja navodi [2]u prilog činjenice da se radilo o namjernom blokiranju realnih institucionalnih promjena i njihovom pretvaranju u kvazi-institucionalne: a) dugi period tranzicije, b) postojanje uzornih modela u praksi razvijenih država, c) publikovan je veliki broj teorijskih radova u regionu i van njega koji ukazuju na imperativnost realnih institucionalnih promjena, institucionalne konkurencije i odgovarajućeg institucionalnog pluralizma i d)postojanje ostalih društveno-političkih ograničavajućih faktora (nedovoljnost pravne države, ostaci samoupravnog paternalističkog ponašanja, visoka koncentracija vlasti, sukobi političkih interesa, visoki transakcioni troškovi tranzicije, socijalno raslojavanje, kriminalizaciju društva uz prateću entropiju sistema, nedostatak razvojne strategije itd.

Mnogi regionalni i inostrani autori su saglasni u ocjeni da većina problema i zabluda postsocijalističke „liberalizacije” potiče iz nekritičke i neselektivne primjene pojedinih recepata navodne neoliberalne ekonomske politike, koja se od početka u praksi izrodila u kvazi-neoliberalnu.

4. ZAKLJUČAK

Zbog nepovoljnih (slabih i deficitnih) institucionalnih karakteristika i institucionalnih faktora, koji su povezani s dominacijom alternativnih institucija u odnosu na formalne i neformalne institucije, u državama JIE su ostvareni odgovarajući slabi ekonomski rezultati u cijelom periodu tranzicije, tj. u početnom periodu tzv. “transformacionog pada”, kao i naknadnom periodu tzv. “produžene tranzicije”. Brojni privredni problemi su gomilali u institucionalnom okruženju poremećenog sistema društvenih vrijednosti, koji se reprodukovao u početnom institucionalnom vakuumu i kasnijem rekombinovanom institucionalnom poretku sastavljenom od formalnih, neformalnih i alternativnih institucija. Deficit realnih institucionalnih promjena bio je konstatntno praćen institucionalnim monizmom kvazi-neoliberalnog tipa (u praksi) i neoliberalne retorike (u teoriji). Forsirali su se partijska pripadnost, autoritet, podobnost i vjerovanje umjesto struke, kreativnosti, znanja i nauke. Dominirali su: negativna selekcija kadrova, kriminalizacija privrede, sistemska korupcija i lepeza sociopatoloških pojava umjesto institucionalne konkurencije i institucionalnog pluralizma. Nijesu korišćeni uzorni modeli iz razvijenih država. Zbog svega toga je došlo do urušavanja privrede i siromašenja većine naroda i socijalnog raslojavanja, uništavanje srednjeg sloja, koncentrisanja političke i ekonomske moći i nastavka autoritarne tradicije. Formula razvoja mora se tražiti u kombinaciji primjene uzornih modela sa specifičnostima internog okruženja, uz neizostavno razvijanje i jačanje realnih institucionalnih promjena i afirmaciju institucionalnog pluralizma.

LITERATURA

- [1] „Coping with Floods Strengthening Growth“(2015), *South East Europe: Regular Economic Report*, No. 7, World Bank, Washington.
- [2] Drašković, V. (2014), *Neoliberalna metafora*, ELIT i RIFIN, Podgorica i Zagreb.
- [3] Grgurević, N., Draskovic, M. and Delibasic, M. (2015), “Institutional Factors of Economic Development With in SEE6”, *Actual Problems of Economics*, No. 9 (171), 74-81.

- [4] Kornai, J. (1995), "Transformational Recession: the Example of Hungary", in Christopher T. Saunders (ed.). *Eastern Europe in Crisis and the Way Out, European Economic Interaction and Integration*, Workshop Papers, Vol. 15, London.
- [5] Mesarić, M. (2010), "Kruži li bauk socijalizma ponovno evropom i svijetom? (je li socijalizam alternativa neoliberalnom kapitalizmu?)", *Ekonomski pregled*, 61 (5-6) 354-404.
- [6] *Transition Report Update* (2013), EBRD, London.
- [7] Zecchini, S. ed. (1997), *Lessons from the Economic Transition in Central and Eastern Europe in the 1990s*, Kluwer, Boston.
- [8] Periodični izvještaji Centralnih banaka odgovarajućih država

Internet izvori:

- [9] <http://www.javnidug.gov.rs>,
- [10] <http://www.indexmundi.com>,
- [11] <http://www.cb-mn.org>
- [12] www.imf.com
- [13] <http://www.monstat.org/>